

ΚΑΙ ΤΩΡΑ;

Το σκεπτικό του υπότιτλου «Και τώρα;» που δίνεται με αφορμή την έκθεση του Εικαστικού Πανοράματος θέλει να εξετάσει πώς διαμορφώνεται η σύγχρονη τέχνη στην Ελλάδα, ελληνική και ξένη, μέσα από επιλογές έργων. Ο τίτλος της έκθεσης θέτει το ερώτημα αν και κατά πόσο υπάρχει από τη μια ένα πλαίσιο διαχείρισης της σύγχρονης ελληνικής τέχνης και από την άλλη ένα κοινό το οποίο να ανταποκρίνεται στα έργα σύγχρονης τέχνης. Το κοινό αυτό δεν περιορίζεται στον απλό θεατή ή συλλέκτη αλλά επεκτείνεται στους χορηγούς, στις γκαλερί, στους κριτικούς και στους θεσμικούς παράγοντες, μουσεία και κράτος που στόχο έχουν να προβάλλουν τη σύγχρονη τέχνη. Αναδεικνύεται πως η σύγχρονη τέχνη στην Ελλάδα αποτελεί κύριο μέλημα των γκαλερί και βασικά των δύο πόλεων που είναι η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη. Αξίζει να αναρωτηθούμε αν και σε ποιο βαθμό οι δύο αυτές πόλεις ενσωματώνουν στην πολιτική τους την προώθηση της σύγχρονης τέχνης έτσι ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για πόλεις-πολιτιστικά κέντρα. Νομίζω πως η περίπτωση της Θεσσαλονίκης μοιάζει να είναι πιο καλά επανδρωμένη τόσο από μουσεία όσο και από συλλογές καθώς και από μια σειρά πρωτοβουλιών όπως η Μπιενάλε και η συνδιοργάνωση της Μπιενάλε της Αρμενίας με το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης το οποίο, μεταξύ άλλων με όπλο τη συλλογή Κωστάκη, δημιουργεί ένα έδαφος για εικαστικές ανταλλαγές. Ακόμη τίθεται το ερώτημα με ποιο τρόπο και με ποια πολιτική βούληση αναδεικνύεται η σύγχρονη εικαστική πραγματικότητα και κατ'επέκταση η καλλιτεχνική δημιουργία και οι καλλιτέχνες. Η πολιτιστική πολιτική που ακολουθείται από την πολιτεία μοιάζει να είναι αποκομμένη από τον διεθνή σύγχρονο εικαστικό προβληματισμό και οι ελάχιστες ανταλλαγές που γίνονται, στοχεύουν σε μια επιφανειακή «εθνική» προβολή χωρίς στρατηγική. Ο διάλογος ανάμεσα στα σύγχρονα έργα και την κοινωνία φαίνεται αποκομμένος από την σύγχρονη ιστορία. Ο επιφανειακός τρόπος με τον οποίο η πολιτεία υποδέχεται τις σύγχρονες εικαστικές δημιουργίες δηλώνει ότι δεν υπάρχει σχέδιο χάραξης μακρόπνοης πολιτικής για την υποστήριξη των σύγχρονων εικαστικών δημιουργών. Τα θέματα του σύγχρονου πολιτισμού στην Ελλάδα είναι αποκομμένα από μια σύγχρονη προβληματική που θα αναδείκνυε την ιδιαίτερη μοναδικότητα της σύγχρονης τέχνης εντός και εκτός συνόρων. Με πρωτοβουλία των ίδιων των καλλιτεχνών και των γκαλερί γίνεται προσπάθεια προβολής τους και παρουσίασης τους σε εκθέσεις του εξωτερικού έστω και αποσπασματικά. Η φήμη τόσο των έργων όσο και των καλλιτεχνών δυστυχώς δεν εντάσσεται στη συλλογική μνήμη.

Η στενή σχέση που θα έπρεπε να υπάρχει ανάμεσα στο κράτος και στα θεσμικά όργανα αλλά και μεταξύ των μουσείων σύγχρονης τέχνης και των γκαλερί, με τους κριτικούς και με τους συλλέκτες καθώς και με τους καλλιτέχνες θα είχε ως αποτέλεσμα μια πιο εποικοδομητική συνεισφορά στην διαμόρφωση της σύγχρονης εικαστικής πραγματικότητας. Πρόκειται για διεθνοποιημένες πρακτικές. Με ποιον τρόπο έχουν αγκαλιάσει τα μουσεία τους έλληνες συλλέκτες και τις συλλογές τους έτσι ώστε να μπορούμε να ευελπιστούμε σε μια πιθανή δωρεά κάποιων αποκτημάτων τους? Ποιος είναι ο ρόλος της τέχνης στη σημερινή σύγχρονη κοινωνία και ποια η ευθύνη του κράτους στην εξέλιξη της τέχνης μέσα σε αυτόν τον καλλιτεχνικό ανταγωνισμό;

Ο χώρος της τέχνης ακόμη αναζητά τρόπους με τους οποίους θα αποτελέσει ένα εφόδιο αστικής καθημερινότητας. Εδώ και πάνω από μια δεκαετία το εικαστικό τοπίο έχει εξοπλιστεί από μουσεία σύγχρονης τέχνης χωρίς να έχει διαμορφωθεί μια σαφής σχέση ανάμεσα σε αυτά και τους καλλιτέχνες. Στη σχέση του κράτους με τους καλλιτέχνες απουσιάζει η δέσμευση. Τα δημόσια έργα κατ' αποκλειστικό τρόπο συνεχίζουν την παραδοσιακή γλυπτομανία. Οι θεσμοί έχουν ως ρόλο να αναδείξουν τον πρωτοποριακό ρόλο των εικαστικών δημιουργιών και κατ' επέκταση του σύγχρονου πολιτισμού. Ο ρόλος του μουσείου μεταξύ άλλων προσδιορίζεται και στην τροποποίηση της αισθητικής με στόχο τη διαρκή ανανέωση της τέχνης μέσα από ένα εκπαιδευτικό και εκθεσιακό πρόγραμμα αλλά και επέκτασης των συλλογών του μέσα από μια πολιτική αγορών και δωρεών. Τα κριτήρια επιλογής βασίζονται στην πρωτοτυπία και την καινοτομία και απέχουν από ένα σύστημα που θέλει να διαφυλάξει μια ομοιογένεια σε αυτά. Θα πρέπει να αλλάξουμε την γνώμη του κοινού ότι η σύγχρονη τέχνη αποτελείται από «τρελές» δημιουργίες των οποίων η αξία μοιάζει αβέβαιη. Πιστεύω πως θα ήταν πιο ελκυστικό να αναζητήσουμε μια νέα σχέση ανάμεσα στο καλλιτεχνικό έργο και το κοινό. Ο χώρος της τέχνης καλείται να μεταδώσει τον απαραίτητο ρόλο της σύγχρονης τέχνης και την ένταξής της στην αστική πραγματικότητα και από την άλλη, μέσα στην αστική πραγματικότητα δεν είναι δυνατόν να είναι αποκλεισμένη η σύγχρονη τέχνη. Μήπως είναι καιρός να σκεφτούμε και νέους εναλλακτικούς θεσμούς διαχείρισης και προώθησης της σύγχρονης τέχνης οι οποίοι να είναι αυτόνομοι και ανεξάρτητοι από το Κράτος; Ποιός είναι ο κατάλογος αποκτημάτων και παραγγελιών έργων σύγχρονης τέχνης που θα θέλαμε από έναν κρατικό φορέα; Δεν συζητάμε για ένα μουσείο που να αφορά την ελληνική εντοπιότητα αλλά να μπορεί να αγγίξει τον διεθνή εικαστικό χάρτη. Τα μουσεία σύγχρονης τέχνης τόσο της Αθήνας όσο και της Θεσσαλονίκης εκτός από το δίκτυο που μπορούν να ανοίξουν με περιφερειακά μουσεία και πολιτιστικά κέντρα θα πρέπει να δημιουργήσουν ανταλλαγές με τους διεθνείς πολιτιστικούς θεσμούς. Πιστεύω πως πρέπει να σκεφτούμε τη σύγχρονη τέχνη ως ένα εθνικό και ταυτόχρονα διεθνές εικαστικό δίκτυο. Υπάρχει, όμως, εικαστική πολιτική;

Υπάρχει ένα κοινό που να ενδιαφέρεται να «καταναλώσει τέχνη» τόσο σ' ένα πνευματικό όσο και σ' ένα οικονομικό επίπεδο; Ο καθένας μας πρέπει να μπορεί να έχει πρόσβαση στην τέχνη της εποχής μας. Οι γκαλερί συνθέτουν τον κεντρικό πόλο της οικονομίας της τέχνης ξεπερνώντας τα θεσμικά όργανα στην προώθηση των έργων σύγχρονης τέχνης και στην αναγνώριση των καλλιτεχνών. Καλό είναι να συνειδητοποιήσουμε, και το «Εικαστικό Πανόραμα» το αναγνωρίζει, ότι η όποια δυναμική της σύγχρονης εικαστικής σκηνής στην Ελλάδα βασίζεται στο μεγαλύτερο βαθμό στο μέγεθος της αγοράς που συγκροτούν οι γκαλερί. Η αναγνώριση των καλλιτεχνικών μορφών εμπίπτει στο χώρο της αγοράς. Και μιλάμε για την αγορά που συντελείται στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη καλύπτοντας τις αρμοδιότητες που σε μεγάλο βαθμό τα μουσεία έχουν εκχωρήσει σε σχέση με τις νέες μορφές της εικαστικής δημιουργίας. Υπάρχει ένα σχίσμα ανάμεσα στα κριτήρια και τις στρατηγικές του κράτους και των παραγόντων που διαμορφώνουν τη σύγχρονη εικαστική σκηνή. Στις πιο έγκυρες δημοπρασίες που γίνονται απουσιάζουν τα έργα σύγχρονων καλλιτεχνών που αποτελούν την πρωτοπορία της ελληνικής σκηνής. Αυτή η εκχώρηση πολιτιστικής δύναμης στις γκαλερί και στους συλλέκτες τους δίνει έναν διαφορετικό ρόλο κατευθύνοντάς τους σε νέες δραστηριότητες ως προς την μεταμόρφωση της εικαστικής πραγματικότητας. Οι συλλέκτες, είτε ιδιώτες είτε ιδιωτικές

επιχειρήσεις, μοιάζουν να είναι οι οικονομικοί σύμμαχοι της τέχνης και κατ' επέκταση των γκαλερί και μεταμορφώνονται σε πολιτιστικούς και οικονομικούς παράγοντες οι οποίοι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των κριτηρίων της τέχνης μέσα από τα έργα που συλλέγουν. Η αγορά δεν μπορεί να δώσει στον καλλιτέχνη τη δυνατότητα υλοποίησης ενός δημόσιου έργου μιας άλλης κλίμακας τόσο σε επίπεδο σύλληψης όσο και σε επικοινωνιακό αντίκτυπο αλλά ούτε και τη μουσειακή αύρα. Ο χαλαρός τρόπος επικοινωνίας της τέχνης μέσα από κριτικές αναφορές στον τύπο δεν βοηθά στην διαμόρφωση μιας γνώμης η οποία εν πολλοίς δεν μπορεί να διακατέχεται από μια ενιαία αντίληψη. Δείγματα αρχής μιας νέας πολιτιστικής πολιτικής έχουν αρχίσει να φαίνεται αν και αποσπασματικά, όπως είναι η διοργάνωση των δύο ελληνικών μπιενάλε στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Εδώ έχουμε την πρωτοβουλία ενός μουσείου αφενός και μιας ομάδας ιδιωτών αφετέρου. Το κράτος ακόμη δεν μπορεί να οργανωθεί στον τρόπο προώθησης της σύγχρονης τέχνης όχι μόνο στο εξωτερικό αλλά ούτε και εντός των τειχών: αγνοεί την πολιτική για την σύγχρονη τέχνη, την πολιτική εικαστικών δημόσιων έργων, την δυναμική της αγοράς. Από την άλλη μεριά βλέπουμε πως και το στοίχημα της αποκέντρωσης δεν πέτυχε, προς το παρόν τουλάχιστον. Η παιδεία πάλι, ακόμη αδρανή να παίξει ένα ρόλο σε σχέση με την εικαστική πραγματικότητα.

Και τώρα; «Εικαστικό Πανόραμα 2008». Η συγκεκριμένη έκθεση προβάλλει τις καλύτερες στιγμές της εκθεσιακής χρονιάς που ολοκληρώθηκε. Μερικά από τα κριτήρια που έθεσα ως προς τις επιλογές μου ήταν το γεγονός ότι ήθελα να με καθοδηγήσουν πρωτίστως τα έργα. Κατόπιν με ενδιέφερε τόσο το διεθνές προφίλ της σύγχρονης τέχνης στην Ελλάδα μέσα από παρουσιάσεις έργων ξένων καλλιτεχνών όσο και η συμμετοχή Ελλήνων καλλιτεχνών στο εξωτερικό τόσο σε γκαλερί όσο και σε διεθνείς εκθέσεις. Και βέβαια η σύγχρονη σκηνή έτσι όπως διαμορφώνεται στη χώρα μας. Θα ήταν άδικο να μιλήσουμε στην έκθεση αυτή για γενιές, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι καλλιτέχνες ανήκουν εκεί γύρω στην δεκαετία των σαραντάρηδων.

Από τις επιλογές μου φαίνεται πως η σύγχρονη σκηνή, παίρνοντας ως βάση το χρονικό πλαίσιο που έθετε ο προβληματισμός της έκθεσης, δίνει μεγάλη έμφαση στη φωτογραφία ξεπερνώντας τους ανασταλτικούς παράγοντες του παρελθόντος. Ακόμη το σχέδιο μοιάζει να αυτονομείται και να λαμβάνει μια σημαντική θέση ως εικαστική έκφραση. Στην έκθεση συμπεριλαμβάνεται ένας σημαντικός αριθμός έργων σε βίντεο, τάση που είδαμε να διαφαίνεται και στην Μπιενάλε της Αθήνας. Η γλυπτική αν και εμφανίζεται με διακριτικό τρόπο, εν τούτοις φέρει όλα τα ανανεωτικά στοιχεία που την καθορίζουν ευρηματικά σύγχρονη. Τέλος υπάρχουν μια σειρά από εγκαταστάσεις πολυμέσων αλλά και μέσα καταγραφής εφήμερων δράσεων. Στόχος αυτού του πολιτιστικού εκλεκτισμού είναι να αναδείξει πολύπλευρους τρόπους έκφρασης, οι οποίοι διευρύνουν τον ορισμό της τέχνης.

Χριστίνα Πετρηνού
επιμελήτρια της έκθεσης